

Могат ли и как бедните страни да станат богати 1

Могат ли и как бедните страни да станат богати

Есе,
Единадесети пореден конкурс за студентско есе,
Българска макроикономическа асоциация,

от Деляна Бориславова Иванова,
електронна поща: delyanaivanova@abv.bg,
Софийски университет „Св. Климент Охридски”,
Юридически факултет, специалност „Право”, II курс

София, Март, 2014

I. Понятие за богатство.

„...Всеки човек е богат или беден според степента, в която може да си позволи да се ползва от предметите от първа необходимост, удобствата и развлеченията на човешкия живот...”(1). И „...богатството не зависи от стойността. Един човек е богат или беден според изобилието на предмети от първа необходимост и луксозни предмети, с които може да разполага, и все едно дали разменната стойност на тези предмети е висока или ниска, те еднакво ще допринасят за жизнените удобства на своя притежател...” (2). В тази връзка богатството е и „грамадно натрупване на стоки” (3). Същевременно то е разглеждано и като „благосъстояние”(4).

Естественият стремеж на всеки човек да подобри положението си, когато е оставен да се проявява свободно и сигурно, е толкова могъщ принцип, че само той без всякакво съдействие е способен не само да води обществото към богатство и разцвет, но и да преодолее многобройни неуместни пречки, с които глупостта на човешките закони прекалено често го затруднява, макар че ефектът на тези пречки винаги е да ограничава повече или по-малко свободата на този принцип или да намалява неговата сигурност. В държавния организъм естествените усилия, които всеки индивид постоянно прави за подобряване на своето положение, са принцип на самоопазване, способен да предотврати и поправя в много отношения лошите последици на една пристрастна и притеснителна икономическа политика.

Ето защо икономическата политика несъмнено забавя повече или по-малко естественият напредък на една нация към богатство и просперитет, но тя не винаги може да го спре напълно и за жалост може да го върне назад.

Ако една нация не би могла да просперира, без да се ползва от съвършена свобода и съвършено правосъдие, на света не би имало нация, която би могла изобщо да просперира. За щастие мъдрата природа е вложила в държавния организъм предостатъчно средства за поправяне на много от лошите последици на човешката глупост и несправедливост, също както е заложила в тялото на човека средствата за поправяне на лошите последици на неговата леност и неумереност.

II. За системата на естествената свобода.

Онези системи, които предпочитат определен отрасъл пред всички други отрасли и за да го поощрят, ограничават други стопански дейности, действат противно на самата цел, която си поставят, и косвено спъват точно този вид дейност, който искат да поощрят.

Всяко управление, което се стреми с извънредни поощрителни мерки да насочи към дадена стопанска дейност по-голям дял от капитала на обществото, отколкото естествено би се стекъл в него, или с извънредни ограничения да отклони от даден вид стопанска дейност един дял от капитала, който при равни други условия би бил вложен в него, в действителност действа противно на главната цел, която иска да постигне. То спъва напредъка на обществото към действително богатство, вместо да го ускорява, и намалява действителната стойност на brutния продукт, вместо да я увеличава.

Ако изключим напълно всички благоприятстващи и ограничителни системи, ясната и проста система на естествената свобода се налага от само себе си. Всеки субект, докато не нарушава законите на справедливостта, е напълно свободен да преследва собствените си интереси по свой начин и да кара своята стопанска дейност и своя капитал да влизат в конкуренция със стопанската дейност и капитала на други

субекти и групи от тях. Поради което, за публичната власт остават три много важни задължения. Първо, да закриля обществото от насилие и нашествие. Второ, да установи добро правосъдие. И трето, да изгради и поддържа обществени съоръжения и обществени институции.

III. За спонтанния ред.

На всяко общество е присъщ ред (5) и този ред обикновено съществува, без да е бил съзнателно създаден. „Каталаксията” е особен спонтанен ред, създаден чрез пазара от хората, действащи в рамките на правилата на законите за собствеността, деликтите и договорите (6).

Управление, използващо спонтанно действащите сили не може да е насочено към известен набор от конкретни резултати, а трябва да цели увеличаването за всеки произволно избран субект на такава перспектива, че общият ефект от всички промени да увеличи неговите шансове за постигане на целите му. Общото благо в този смисъл не е конкретно състояние на нещата, а абстрактен ред, който в свободното общество оставя неопределена степеня, до която се задоволяват различните конкретни нужди. Целта е да се създаде ред, който увеличава шансовете на всеки, доколкото е възможно - не във всеки момент, само като цяло и то дългосрочно.

Фридрих Хайек определя играта на каталаксия като игра на създаване на богатство (7). Води до поток от стоки и до възможност за всички да задоволяват своите нужди и запазва характера на състезание, провеждано според правила, с определяне на победителя според по-добри умения, сила или късмет. Изходът на тази игра за всеки зависи поради самото и естество от комбинация от умения и шанс.

Каталаксията създава богатства, защото полученото срещу усилията на всеки участник служи като индикация, позволява му да съдейства за задоволяване на потребности, които не познава, чрез използване предимствата на условия, за които научава косвено чрез отразяването им в цените на използваните фактори на производството. Това е създаваща благосъстояние игра, защото доставя на всеки субект информация, която му позволява да задоволява потребности, които не знае, чрез средства, за които иначе не би имал и представа, като по този начин се задоволява по-голям диапазон от възможности, отколкото иначе би било възможно.

IV. Начини за увеличаване богатството на една страна.

Богатството на една страна може да бъде увеличено по два начина.

То може да бъде увеличено чрез употребата на по-голяма част от прихода за издръжката на производителен труд, който ще увеличи не само количеството, но и стойността на масата от стоки.

Или може да бъде увеличено, без да се използва допълнително количество труд, а като направи същото количество по-производително, което ще увеличи изобилието, но не стойността на стоките.

В първия случай, страната не само би станала по-богата, но и би нараснала стойността на нейното богатство. Тя би станала богата чрез спестяване, като намалява разходите си за луксозни предмети и удоволствия и влага тези спестявания във възпроизводството.

Могат ли и как бедните страни да станат богати 4

Във втория случай, нито ще бъдат намалени непременно разходите за луксозни предмети и жизненни удобства, нито ще бъде увеличено количеството на изразходвания производителен труд. Но със същото количество труд би се било произведено повече. Богатството би нараснало.

От тези два начина на увеличаване на богатството трябва да бъде предпочетен последният, защото той води до същия резултат, без хората да се лишават от жизнените си удобства и да се ограничават, което винаги съпътства първия начин.

Бележки:

1. Вж. *Смит, Адам*. Богатството на народите. Изследване на неговата природа и причини. (1983), с.31.

За целите на този текст, се приема (по традиция с теорията за homo economicus) сходство между поведението на физическите лица, юридическите лица, представлявани от органите на управление - еднолични и колективни и държавата, представлявана от своите местни и централни, еднолични и колективни органи на управление, обусловени от конкретен интерес.

Проф. Живко Сталев приема относно съдържанието на понятието „интерес”, разглеждайки връзката между биология и право, че: „...*Всички организми са подчинени на биологическия закон за самосъхранение и продължение на вида. От този закон следват два основни биологически стимула, присъщи и на човека – единият **апулсивен**, а другият **репулсивен**. Апулсивният тласка организма към всичко, което е приятно, полезно и изгодно за него. Репулсивният стимул обратно – диктува на организма да избягва всичко, което е неприятно, неизгодно и опасно за него... За нагледност и краткост в следващото изложение апулсивният стимул ще бъде обозначаван като **интерес**, а репулсивният – като **страх**. Масовото, статистически далеч преобладаващо поведение на човека, се **диктува** от интерес и страх... порядъкът без право е използвал в своя подкрепа интереса и страха чрез поощряване на желателното поведение и наказание на поведението, нарушаващо практикувания порядък. Към тях прибягва и правото, откак съществува и ще прибягва, докогато съществува...*” (Вж. *Сталев, Ж.* Нормативна сила на фактическото (1997), с. 28).

2. Вж. *Рикардо, Д.* За принципите на политическата икономия и данъчното облагане. (1981), с.258.

3. Вж. *Маркс, К.* Капиталът (1950), с.69.

4. Артур Пигу, подчертавайки многопластовостта на понятието отделя два негови елемента. На първо място, понятието „благосъстояние” отразява елементите на нашето съзнание и, възможно, взаимозависимостта на тези елементи, на второ място, благосъстоянието може да бъде описано с понятието „повече-по-малко”. Наследникът на Алфред Маршал приема, че всеобхватното изследване на всички групи фактори, оказващи влияние на подобно разбиране на благосъстоянието, представлява сама по себе си толкова огромна и сложна задача, че тя е практическа е неразрешима. (Вж. *Пигу, А.* Економическа теория благосостояния. Т.І. (1985), с.73.).

5. „...*Ред се използва за обозначаване на състояние, при което множество елементи от различен вид са така свързани помежду си, че ние можем въз основа на своите познания за една пространствено или времево обособена част от цялото да формираме верни предвиждания за останалото или най-малкото предвиждания, които имат голяма вероятност да се окажат верни...*” (Вж. *Хайек, Фр.* Право, законодателство и свобода. Правни норми и правов ред.т.І. (1996), с.48).

6. Произхожда от гръцкия език и означава: *да разменя; да допусна в общността; да се превърне от враг в приятел.* (Вж. *Хайек, Фр.* Право, законодателство и свобода. Илюзията на социалната справедливост. т.ІІ. (1998), с.129,130.)

7. Вж. *Хайек, Фр.* Право, законодателство и свобода. Илюзията на социалната справедливост. т.ІІ. (1998), с.136.

Библиография:

1. *Маркс, К.* Капиталът. (1950).
2. *Пигу, А.* Экономическая теория благосостояния. Т.І. (1985).
3. *Рикардо, Д.* За принципите на политическата икономия и данъчното облагане. (1981).
4. *Смит, А.* Богатството на народите. Изследване на неговата природа и причини. (1983).
5. *Сталев, Ж.* Нормативна сила на фактическото (1997).
6. *Хайек, Фр.* Право, законодателство и свобода. Правни норми и правов ред. Т.І. (1996).
7. *Хайек, Фр.* Право, законодателство и свобода. Илюзията на социалната справедливост. т.ІІ. (1998).